

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИ БЕЛЕЖКИ ПО СЪСТАВЯНЕ НА МЕЖДУНАРОДНАТА ИНВЕСТИЦИОННА ПОЗИЦИЯ НА БЪЛГАРИЯ¹

(съгласно шестото издание на *Ръководството по платежен баланс и международната инвестиционна позиция*)

Българската народна банка съставя и отчита международната инвестиционна позиция, като част от финансовите сметки на страната към чужбина на основание чл. 42 от Закона за Българската народна банка (обн., ДВ, бр. 46 от 10.06.1997 г., изм., ДВ, бр. 59 от 2006 г. ; бр. 36 от 2004 г.; бр. 105 от 2005 г.; бр. 43, 54 и 59 от 2006 г., в сила от деня на влизане в сила на Договора за присъединяване на Република България към Европейския съюз; изм., бр. 24 от 2009 г., в сила от 31 март 2009 г.; изм., бр. 16, 23 и 96 от 2011 г.). Информацията за нуждите на статистиката на платежния баланс се събира на основание на чл. 42 от Закона за БНБ и чл. 7 - 10 на Валутния закон (ВЗ) (обн., ДВ, бр. 83 от 21.09.1999 г., изм. ДВ. бр.96 от 6 Декември 2011г.) и Наредба № 27 на БНБ (Издадена от Българската народна банка на 13 март 2014 г., обнародвана в „Държавен вестник“, бр. 27 от 25 март 2014 г.) и се обработва от отдел „Платежен баланс и външен дълг“ към дирекция „Статистика“ на БНБ при запазване на нейната пълна конфиденциалност. Българската народна банка изготвя и публикува международната инвестиционна позиция в съответствие с *шестото издание на „Ръководството по платежен баланс и международна инвестиционна позиция“ (МВФ, 2008), Наръчника по платежен баланс (МВФ, 1996) и с Препоръката на Европейската централна банка².*

Методологията за отчитане на международната инвестиционна позиция е концептуално свързана с тази на *Системата от национални сметки (СНС) и Брутния външен дълг*. Статиите на международната инвестиционна позиция кореспондират в голяма степен със съответните елементи на сметка *Останал свят* от СНС.

Съществува тясна взаимовръзка и между *Международната инвестиционна позиция* и платежния баланс. Финансовата сметка на платежния баланс представя транзакциите (потоци) на една икономика, свързани с външните ѝ финансовите активи и пасиви, които се отразяват върху размера на притежаваните външни финансови активи и пасиви, отчитани в международната инвестиционна позиция.

¹ Актуализирани към 30 юни 2015 г.

² Препоръка на Европейската централна банка от 23 януари 2014 година за изменение на Препоръка ЕЦБ/2011/24 относно изискванията за статистическа отчетност на Европейската централна банка в областта на външната статистика (ЕЦБ/2014/2).

I. СЧЕТОВОДНИ ПРИНЦИПИ И СТАНДАРТИ

Времето на записване на наличностите в международната инвестиционна позиция е края на отчетния период.

Оценяването на позициите се извършва на базата на пазарните цени. Ако пазарните цени не са известни, като приближение за тях се използват средни пазарни цени.

Промените в стойността на притежаваните активи или пасиви към чужбина, които се дължат на валутно-курсови и преоценъчни разлики се отразяват в международната инвестиционна позиция.

Международната инвестиционна позиция на България се отчита в евро и в левове. Преизчисляването в съответната валута се извършва при прилагане на валутния курс към края на отчетния период.

II. КОМПОНЕНТИ НА МЕЖДУНАРОДНАТА ИНВЕСТИЦИОННА ПОЗИЦИЯ

Международната инвестиционна позиция представя външните финансови активи и пасиви на страната към края на определен период. Първото ниво на класификация в международната инвестиционна позиция е разделението на активи и пасиви. Второто ниво на класификация – по функционални категории е в пълно съответствие с представянето финансовата сметка на платежния баланс. Функционалните категории активи и пасиви са: преки инвестиции, портфейлни инвестиции, Финансови деривати (различни от резерви) и опции върху акции на наетите лица и други инвестиции. В активите се включват и резервните активи на страната. Пасивите в МИП имат по-широк обхват от тези в статистиката на брутния външен дълг, тъй като те включват и пасивите, свързани с дялово участие. Третото ниво на класификация е по инструменти.

Компонентите на международната инвестиционна позиция са класифицирани в следните основни категории:

A. ПРЕКИ ИНВЕСТИЦИИ

Преки инвестиции е категория, която включва презгранични инвестиции, при които резидент от една икономика има контрол или съществена степен на влияние върху управлението на предприятие, резидент на друга икономика. Освен че се взема под внимание дяловият капитал, който определя степента на контрол или влияние, тук влизат също отношения между непряко контролирани и свързани предприятия, инвестиции между дъщерни предприятия, дълг и обратни инвестиции.

Категорията преки инвестиции обхваща повечето финансови позиции между свързани предприятия в различни икономики. Реинвестирането на печалба също се включва в тази категория.

Вътрешнофирменото кредитиране се използва, за да опише дълговите позиции между свързани предприятия. Включва свързаните с дългов инструмент (дългови ценни книжа, заеми, търговски кредити и аванси и други задължения) позиции, различни от тези между свързани финансови корпорации (не се определят като пряка инвестиция, защото не се считат силно обвързани с взаимоотношението им на пряка инвестиция). Финансовите корпорации обхванати в този случай са: депозитни институции (включително централни банки и депозитни институции без централната

банка); инвестиционни фондове и други финансови посредници с изключение на застрахователни компании и пенсионни фондове.

Преките инвестиции имат две представяния: принцип на актив/пасив (използвано в статистиката на международната инвестиционна позиция) и представяне в зависимост от първоначалната посока на инвестицията. Принципът на първоначалната посока е представяне на данните, организирани според посоката на взаимоотношението между страните по сделката. За разлика от него, при представянето на данните съгласно *принцип на актив/пасив (използвано в статистиката на международната инвестиционна позиция)*, при което водещо значение има дали позицията представлява актив или пасив за страната.

Разликата между двете представяния се поражда от различното третиране на обратните инвестиции и някои видове инвестиции между дъщерни предприятия. Съгласно принципа на първоначалната посока преките инвестиции се показват или като преки инвестиции в чужбина, или като преки инвестиции в страната:

(а) *Преки инвестиции в чужбина включват активи и пасиви между местни преки инвеститори и техни директни инвестиционни предприятия. Включва също активи и пасиви между местни и чуждестранни дъщерни предприятия, в случаите когато крайното контролиращо предприятие-майка е местно лице.* Преките инвестиции в чужбина се наричат още изходящи преки инвестиции.

(б) *Преки инвестиции в страната включват всички пасиви и активи между директни инвестиционни предприятия и техните преки инвеститори. Включва също активи и пасиви между местни и чуждестранни дъщерни предприятия, в случаите, когато крайното контролиращо предприятие-майка е чуждестранно лице.* Преките инвестиции в страната се наричат още входящи преки инвестиции.

Според принципа на първоначалната посока преки инвестиции в чужбина и преки инвестиции в страната включва едновременно активи и пасиви и поради това е възможно да има отрицателни стойности.

Данните съгласно двата принципа (на актив/пасив и на първоначалната посока на инвестицията) са полезни за различни видове анализи:

- Данните съгласно принципа на актив/пасив са съпоставими с парични, финансови и други балансови данни, което улеснява сравнението между тях. Тези данни се отчитат спрямо непосредствения контрагент, което позволява адекватно разглеждане на потоците и позицията (например в случаите с предприятия със специална инвестиционна цел).

- Данните съгласно принципа на първоначалната посока на инвестицията допринасят за изясняването на мотивацията за пряка инвестиция и взимат предвид контрола и влиянието. В това представяне обратните инвестиции се отразяват като еквивалентни на изтегляне на инвестиции. Принципът на първоначалната посока може да бъде особено полезен при икономики с големи стойности от преминаващи капитали, защото големите инвестиционни потоци във и извън икономиката може да не са от основен интерес за анализаторите на преки инвестиции.

Представянето на международната инвестиционна позиция използва преки инвестиции активи и преки инвестиции пасиви (така че обратните инвестиции не се нетират в общите стойности).

Българската народна банка публикува данните за преките инвестиции и в двата вида представяне.

Източници: Българската народна банка получава месечни данни за преките инвестиции в страната от Агенцията по приватизация, Централния депозитар и от системата за отчитане на информацията от банките за преводите и плащанията между местни и чуждестранни лица, нотариусите и службите по вписванията; тримесечни данни от Комисията по финансов надзор, от предприятията с чуждестранно участие, от Управление „Банков надзор” на БНБ, от застрахователните и пенсионноосигурителните дружества; годишни данни от НСИ за размера на чуждестранните инвестиции в предприятията от нефинансовия сектор.

За преките инвестиции в чужбина Българската народна банка използва информация от формите за деклариране в БНБ на преките инвестиции, от тримесечни отчети на предприятия от нефинансовия сектор и от системата за отчитане на информацията от банките за статистиката на платежния баланс.

Б. ПОРТФЕЙЛНИ ИНВЕСТИЦИИ

*Портфейлните инвестиции представляват презгранични позиции, включващи дългови или дялови ценни книжа или дялове в колективни инвестиционни фондове, различни от включените в категорията преки инвестиции или резервни активи. Дълговите ценни книжа се разделят на дългосрочни (с матуритет повече от една година) и краткосрочни (с матуритет по-малък от една година). Размерът на статията *Портфейлни инвестиции - активи* включва ценните книги емитирани от чуждестранни и притежавани от местни лица. Размерът на статията *Портфейлни инвестиции - пасиви* включва ценните книги емитирани от местни лица и притежавани от чуждестранни лица.*

Ценните книжа са дългови и дялови инструменти, които са търгуеми.

Източници: Главните източници на информация за статия *Портфейлни инвестиции, пасиви* са данните, получени от Министерството на финансите, Българската народна банка, и Централния депозитар. Данни относно активите на страната под формата на портфейлни инвестиции се предоставят от банките и инвестиционните посредници – небанки (по отношение на портфейлни инвестиции както за тяхна сметка, така и за сметка на техни клиенти), другите финансови институции, застрахователните компании и пенсионните фондове, БНБ и от Министерството на финансите.

В. ФИНАНСОВИ ДЕРИВАТИ

Активите и пасивите по статията *Финансови деривати (различни от резерви) и опции върху акции на наетите лица* включва дериватни финансови инструменти като форуарди, фючърси, суапове, опции и други.

Източници: Основен източник на данни за тази статия са банките.

Г. ДРУГИ ИНВЕСТИЦИИ

Функционалната категория Други инвестиции включва други видове дялов капитал, валута и депозити, заеми, търговски кредити и аванси и други сметки за вземания/задължения. В пасива на статията се включват задълженията на страната по специални права на тираж.

Статия *Валута и депозити* представя в актива си размера на валутните депозити на резиденти в чужбина, а в пасива си – размера на задълженията на банките, опериращи на територията на България към нерезиденти в местна и чужда валута.

Източници: Източници на данните за актива са Банката за международни разплащания в Базел, балансовите данни на банките и другите финансови институции и годишните отчети на местните физически лица. Източници на данните за пасива са банките и БНБ.

Статия *Заеми* включва получени и неизплатени дългосрочни и краткосрочни заеми между резидент и нерезидент, които заеми не са секюритизирани с търгуеми ценни книжа. Към размера на заемите е включена и начислените и неизплатени лихви по тях към момента на отчитането им.

Източници: Данните за заемите (актив и пасив) се отчитат на база на информация, предоставяна от Министерството на финансите, БНБ, от банките и директно от предприятията и местните физически лица, предоставили/получили кредити към/от чужбина тримесечно или годишно.

В статистиката на външния сектор под търговски кредит се разбират вземания между партньори по търговска сделка, непосредствено отпуснати от доставчика на купувача, които не са секюритизирани с търгуеми ценни книжа.

Статиите *Други сметки за вземания/задължения* включват осъществените транзакции по разни разчети, непокрити в останалите категории и натрупаните просрочия на дълг.

Източници: Основен източник на информация са тримесечните отчети на местните лица за техните вземания и задължения по търговски кредити и аванси и други вземания/задължения от/към чуждестранни лица и балансовите данни на банките.

В статия *Други инвестиции, пасиви* се отчитат и позициите в специални права на тираж (които членовете на МВФ имат право да използват в случай на финансови затруднения, като ги обменят за конвертируеми валути).

Източник: БНБ.

Д. РЕЗЕРВНИ АКТИВИ

Резервните активи включват тези външни активи, които са на разположение и са контролирани от централната банка (правителството), и се използват за пряко финансиране на дефицити на платежния баланс. Резервните активи включват монетарно злато, специалните права на тираж, резервната позиция при МВФ, валутните активи (включващи валутни депозити и ценни книжа) и други вземания. Записванията в тази категория се представляват активите на управление „Емисионно“ на БНБ.

III. ПЕРИОДИЧНОСТ, ЧЕСТОТА И СВОЕВРЕМЕННОСТ НА ПУБЛИКАЦИИТЕ ПО МЕЖДУНАРОДНАТА ИНВЕСТИЦИОННА ПОЗИЦИЯ

Българската народна банка съставя и публикува тримесечно международната инвестиционна позиция на страната. Съгласно своя календар, БНБ извършва публикациите в рамките на три месеца след изтичането на отчетния период.

IV. ПОЛИТИКА НА РЕВИЗИРАНЕ НА ДАННИТЕ

Ревизиите на предварителните данни за международната инвестиционна позиция са задължителна международна практика. Те са особено важни при съставянето на статистиката на платежния баланс и международната инвестиционна позиция, поради кратките срокове след края на отчетния период, в които се съставят и публикуват тези отчети. За съставянето на данните се използват различни източници (банки, небанкови финансови предприятия, предприятия с чуждестранно участие, Централен депозитар, Национален статистически институт и други), като данните, които постъпват от тези източници, са с различна честота, навременност (срок за предоставяне на информация след отчетния период) и обхват. Постъпващата с различна честота и навременност информация прави ревизиите задължителни.

Периодичните ревизии на данните, които БНБ прави, са в съответствие с Календара на ЕЦБ за обмен на данните за платежния баланс, международната инвестиционна позиция, резервните активи в рамките на ЕСЦБ (включващ и календар за ревизиите), както и с Календара на Евростат за обмен на данни и политика на ревизии в рамките на Европейския съюз. Съблюдаването на тази политика на ревизии гарантира сравнимост на данните между отделните държави-членки на Европейския съюз и на Европейската система от централни банки. С публикуването на ревизии, потребителите своевременно биват информирани относно актуализираните данни по съответните статии³. Следвайки изискванията на горепосочените календари на ЕЦБ и Евростат, политиката на Българската народна банка за ревизии на данните се базира на следните принципи:

(1) Всяка публикация може при необходимост да включва ревизии на данните за предходния отчетен период. През март с публикуването на данните за четвърто тримесечие на предходната година и през септември, с публикуването на данните за второ тримесечие на текущата отчетна година, календарите дават възможност, при необходимост, да бъде направена ревизия на данните за до четири години назад. През декември, с публикуването на данните за трето тримесечие на текущата година, е възможна при необходимост ревизия на данните за текущата и предходната отчетни години.

(2) При наличие на текущи промени в резултат на събрана допълнителна информация, както и поради елиминирането на грешки, Българската народна банка своевременно информира потребителите посредством бележките към таблицата на международната инвестиционна позиция.

(3) Когато се правят значителни ревизии в резултат на промени в методологията за отчитане на определени компоненти на международната инвестиционна позиция, или по други причини, с цел да

³ Годишните данни за преките чуждестранни инвестиции в страната се ревизират с 15 месеца закъснение след изтичането на отчетния период (след получаване на годишните данни на НСИ за предприятията от нефинансовия сектор).

улесни своите потребители, Българската народна банка ги информира предварително за предстоящите промени.

V. РАЗПРОСТРАНЕНИЕ НА ИНФОРМАЦИЯТА

Българската народна банка разпространява тримесечните данни за международната инвестиционна позиция чрез страницата си в Интернет – <http://www.bnb.bg>

Данните се публикуват също така и в месечния „*Информационен бюлетин*“ на Българската народна банка и в полугодишните и годишните официални отчети на Българската народна банка. Данните се предоставят едновременно на всички потребители.

VI. КОНТАКТИ

Въпроси по методологията, прилагана от Българската народна банка или относно публикуваните данни по международната инвестиционна позиция, можете да изпращате на Емил Димитров, директор на дирекция “Статистика”, и на Лиляна Банчева, началник на отдел „Платежен баланс и външен дълг“, по електронна поща на адрес Dimitrov.E@bnbank.org и Bancheva.L@bnbank.org или по пощата на следния адрес:

Българска народна банка

Отдел „Платежен баланс и външен дълг“

Пл. „Княз Александър I“ № 1

1000 София, България